

Utdrag ur

ÖJA KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2010

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Öja kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningssprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Ej utsedd
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.

Inventering av inventarierna i Öja kyrka 2001 och 2008, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Öja kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Gislestam, T., Öja kyrka, 1998.

Lagerlöf, E., Öja kyrka en vägledning, 1968.

Tryckta källor

Brunius, C. G., Gotlands konsthistoria, del 3, 1866.

Byggnadshyttan på Gotland 2005-2006, årsskrift, 2007.

Cedergren, A., ÖJA – anteckningar ur en sockens historia, 1981.

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
 Utas, J., Om gotländska valv: examensarbete i arkitekturens teori och historia
 Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1086	Årtal enligt Strelow.	KI, TG
s. 1100-tal	Dopfont av anonymmästaren "Byzantios", förvaras nu i GF.	ÖK, ÖA, TG
1100-tal(?)	Absidkyrka av vilken man funnit grundmurar inne i kyrkan samt färgspår på korets yttermurar. TG uppger att kyrkan bestod av ett rektangulärt långhus och ett kvadratisk kor med absid.	GK, TG, GKM
1232	Årtal Brunius enligt (Scriptorum Rerum Danicum.VIII P. 314).	Brunius, TG
o. 1200-50	Koret med inbyggd absid uppfördes. (ÖA förlägger korets byggnadstid till 1232). Skeppsristning.	GK, ÖK, ÖA, TG TG
s. 1200-tal	Långhuset uppfördes (ÖA anger att N portalen är av mästare Botvid från Eskelhems stil). Triumfkrucifix samt Madonnaskulptur (Öja-madonnan, nu i Gotlands fosnsal; ÖA anger o. 1270). Ornamentala målningar i valven (ÖK anger att kyrkan trol. målades direkt vid uppförandet).	GK, ÖK, ÖA, TG GK, ÖK GK, ÖK
1200-tal(?)	Gravhäll över herr Nikulas.	ÖK
1300-tal	Muralmålningar på långhusets Ö vägg i form av tre konungar, "möjligen av Egypticus' målare". Nattvardskalk.	GKM
o. 1350	Tornet uppfördes, tillskrivet den anonyme stenmästaren Egypticus och/eller hans verkstad (ÖA anger 1300-talets förra del, TG anger omkr. 1370). Muralmålningar i tornets Ö valvkappa föreställande Kristus, av Egypticus' målare (ÖK anger tronande Kristus i tornkammaren samt konungarnas tillbedjan).	GK, ÖK, ÖA, TG GKM, ÖK
o. 1450	Passionsfris (ÖK anger senare hälften av 1400-talet), scener ur Kristi barndomshistoria samt en framställning av tjuvmjölkerskan.	GK, ÖK GKM
s. 1400-tal	Muralmålningar i koret av vad man tror är en uppsvensk eller dansk konstnär (GKM anger omkring 1480).	GK, ÖK, GKM

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1614	Utgifter ”Giffvit før taksteen till Sönghuset (koret) ... Før een Thunna Tjära ... Før fönster ij Kircken ... Timmer som ar oppslaget ij Kircken ... ”	ÖA
1625	Ett par ljusstakar skänktes.	ÖK
1628	Predikstolen tillverkad av snickaren Johan Holst.	GK, ÖK, TG
1640	Sandstensepitafium över hamnfogden Niels Christenson o.h.h. Inger Munck. Målarmästaren tycks vara Lars Mattson Hamel.	GKS, ÖK
1643	Altaruppsatsen av stenhuggarmästaren Peter Cran.	GK, ÖK, TG
1644	Epitafiet över hamnfogden Niels Christenson målades.	GKS
1664	Sandstensmonument föreställande den fattiga Lasarus, skänktes av stenhuggarmästaren Gert van Eghen m.fl. Hängde 1830 på pelaren vid ”StorDörren”.	ÖK, TG, KI
1600-tal	Stödmurarna på långhusets S och N sida uppfördes (TG anger o. 1850).	ÖK ÖK, ÖA
	Dopfont, trol. tillverkad i Burgsvik, ÖA och TG uppger 1620 samt huggen av Peter van Eghen.	TG
	Den första bänkinredningen tillkom.	
t. 1700-tal	Bänkinredningen målades.	TG
1733	Predikstolen målades, bemålningen bekostades av kronolänsmannen Jöns Winter.	GK, TG, KI
1735	Timglaset förfärdigades.	KI
1737	Utbetalning för arbetskraft till kyrkan torn.	GF
1746/1749	Utbetalning till nya banker.	GF
1750/52	Byggnadsarbetare betalades, okänt vad som utfördes.	GF
o. 1750	Votivskeppet.	TG
1756/59	Utbetalning för arbete med tornet.	GF
1772/73	Taktegel inköptes.	GF
1775/76	Betalades för reparationer, okänt vilka.	GF
1700-tal	Kalk köptes in vid flera tillfällen, 1743, 1753, 1759 och 1769.	GF
1700-tal(?)	Muralmålningar i långhusvalven.	ÖK
1812	Golven lades om.	KI, TG

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1817	Triumfkrucifixet hängde i triumfbågen.	TG
1818	Kyrkan vitlimmades.	GF, TG
1824	Kyrkklockan göts av Gerhard Horner, Stockholm.	GKR, TG
1830	Yttre taket ”ena hälften är af bräder och den andra täckt med tegel”. Fönster: ”af vanligt glas, äro Fyra på S långsidan, Ett på östra gafveln och Ett på den westra; men på hela norra sidan är inge något”.	KI
1830	”Af huggen Sandsten: Gångarna derifrån nedåt kyrkan mellan trenne Bänkrader äro af bräder”.	KI
	Dopfunten stod mitt i triumfbågen.	KI
	Bänkarna, tre rader ”en del brunmålade och en del målade”	KI
	Läktaren byggdes, den hade två rader med bänkar.	KI, TG
1852	Sakristian konstaterades vid visitation vara tämligen nyuppförd.	TG
1861/63	Reparationsarbeten.	GF
1862	Årtal i vindflöjeln.	Inskr.
1863	Orgelfasad (arkitekt G. Fredr. Ekholm).	BH
1864	Kyrkan står orappad enligt P. A. Säve.	GF
o. 1866	Brunius uppger att: ett fönster S om altaret togs upp i barocktid(!), de båda rummet i absiden användes dels som sakristia och dels som förvaringsställe, kolonner saknades i båda långhusportalerna samt i ljud- och gallerigluggarna, långhuskolonnens ”södra kapitälet och kronan, hvilka sönderspruckigt ha blifvit illa sammanskrufvadt med två jernband”.	Brunius
1870	Krucifixet återfanns och konserverades.	GF
1876/78	Inköptes kalk och cement.	GF
	Reparationsarbeten på taken.	GF
1877	Årtal på takstol i långhuset.	GF
1884	Orgel byggdes av Åkerman & Lund (TG anger 1886).	ISO, ÖK, TG
	Inre restaurering.	GF
1887	Kyrkogårdsmuren reparerades, TG anger att kyrkogården utvidgades åtskilligt åt S.	GF, TG
	Dopfuntssockel.	TG
1890	Altarskrank, vedkamin och öppen bänkinredning där endast innanmätet är bevarat (arkitekt Gustaf Pettersson).	BH, ÖK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	Predikstolen målades brun (tidigare ”färger och guld”).	GF
1890	Kyrkogårdsmuren lades om varvid flera äldre gravhällar infogades.	ÖK
1894	Stengolv i långhuset, tidigare trä. Triumfkrucifixet hängde ovan triumfbågen.	ATA
1894	Kortaket var täckt med bräder. Långhusets tegel- (S) och brädtak (N) byttes mot plåt.	TG
	Tornportalen saknade 6 st. kolonnetter.	TG
o. 1894	Värmeanläggning i form av flänskamin i långhusets V del.	TG
1800-tal	Sakristia.	GK, ÖK
	Kalk inköptes vid ett flertal tillfällen.	GF
1901	Genomgripande restaurering av triumfkrucifixet – fullständig uppmålning och förgyllning av C. Wilh. Pettersson (TG anger 1890-tal). Ny krona av bly gjordes av A. M. Elgstrand, Burgsvik.	GF, TG
	Tornet brann till stor del ned till följd av ett åsknedslag.	ÖA, TG
	Tornportalens kolonnetter återställdes, långhuset förstärktes med stödstag av järn.	TG
1903	Läktaren togs ned och orgeln fick sin nuvarande placering.	TG
1910-tal	Långhustaket belades med plåt (falsad slätplåt i skivtäckning).	GF
1923	Kyrkogården utvidgades åt Ö.	TG
1932	Nytt värmesystem baserat på lågtrycksånga med pannrum under sakristian.	TG
1938-39	Omfattande yttre- och inre restaurering efter förslag av arkitekt Erik Fant, Stockholm:	GK, ÖK, GF
	De medeltida muralmålningarna togs fram av konservator C. Wilh. Pettersson, målningarna retuscherades. Pettersson och målaren Johan Österlund åtgärdade predikstol, orgel, altarrundel, sakristia och bänkinredningen.	GK, TG, GKM
	Delar av väggarna i kyrkorummet gjordes släta med cementputs med upp till 20 cm tjock puts.	GF
	Sluten bänkinredning efter gammal förlaga (bänklucka funnen i ett grisstall), byggdes av Hoffman & Stenström, Öja.	ÖK, GF, TG
	Nytt golv i koret av sågad sandsten som sänktes ett steg.	GF
	Ny altarrundel, byggdes av Hoffman & Stenström, Öja.	GF
	Epitafierna, altarupsatsen och predikstolen restaurerades,	

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	den senare återfick sitt ursprungliga utseende.	GF
	Triumfkrucifixet hängdes i triumfbågen.	GF
	En muröppning i långhusets NV väggpåträffades, ev. tidigare uppgång till vindarna.	
1946	Tornhuvu byggdes om efter förslag av länsarkitekt Olle Karth, i princip nybyggdes huvu då endast delar av bottenstyckena behölls. Årtal i vindflöjeln.	GF, TG
1951	Replik av Madonnaskulpturen samt nyskapad/rekonstruerad Johannesskulptur av skulptören Bertil Nyström, Slite.	GK, ÖK, GF, TG
1953	Ristning på lyktstolpe.	GF
1954	Tre runhällar på kyrkogården konserverades.	GF
1955	Förslag att värmesystemet ska ändras till varmvatten.	GF
1956	Elektrisk belysning installerades.	GF
1964	Genomgripande restaurering av triumfkrucifixet (konservator E. Olsson, Sanda) – bemålningen från 1901 togs bort från Kristusfiguren.	GF
1970	Statisk besiktning.	GF
1979-80	Nya kyrkogården tillkom.	TG
1984-85	Yttre restaurering efter förslag av arkitekt Börje Blomé, Stockholm (TG anger 1985-89).	GK, TG
	Fasaderna rengjordes, skadad sten byttes delvis ut mot ny sten. Långhusets båda stödmur revs. Långhusets murverk förstärktes, dragstag flyttades. Sakristian avfärgades. Skorstenen revs.	GF
	Fasaderna foglagades.	TG
	Elinstallationerna kompletterades. Åskskydd. Ny el-panna.	GF
	Falar, tryckimpregnerade, lades på kor- och långhustaken (det senare var belagd med plåt). Avvattning och stuprörsinfiltration ordnades. Nya landgångar ordnades på vindarna, liksom trappor och stegar i tornhuvu.	GF, TG
	Fönster nyttillverkades, dock återanvändes vissa delar. Nytt glas. Nya fönsterbänkar av sandsten.	GF
	Pannrum, vindfång och toaletter målades.	GF
	Valven värmeisolerades med mineralullsmattor.	GF
	Tornportalen försågs med täcklist mot sockeln och konserverades. Portbladen tjärströks, tornets med rödpigment i tjäran.	GF
	Ljudgluggar och gallerigluggar försågs med fågelskyddsnät.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	Orgeln åtgärdades.	GF
	Vattendäcket nygjordes.	GF
	Sakristian byggdes om, innerväggar kläddes med mineralull och gipsskivor.	Inskr.
	Branddörrar på vindarna (1985).	
1988-89	En inre restaurering genomfördes efter förslag av arkitekt Ulf Dahlberg, Stockholm:	GK
	Rengöring och konservering samt retuschering av muralmålningarna (konservator Marianne Korsman-Ullman-Ullman), putslagningar. Valvens sprickor reparerades. Installation av värmeanläggning.	GF
	Korgolvet lades om.	GF, TG
	Under golvet hittades lösa bitar med puts med al frescomåleri. Cementputs från 1939 års restaurering knackades ned –målade och ristade bomärken och årtal dokumenterades. Kalkmåleriscenen med de tre konungarna rekonstruerades då den var i dåligt mycket skick. En Mariascen målades upp i långhusets NÖ hörn.	GF, TG
	Kyrkans stenpelare var behandlad med schellack vilket togs bort – ena kapitälhörnet, som var gjort i trä, retuscherades. De två sandstenepitafierna, altarpopsats, altarskrank, bänkar, orgel, skrank, votivskepp, gravsten, konserverades. Triumfkrucifix, predikstol samt en nummertavla konserverades av C. H. Eliason	GF
	Ny sten och nytt glas i det V fönstret.	GF
	En gravhäll, som tidigare låg i koret, monterades mot det S triumfbågsvederlaget.	TG
1990	Tre av de gravstenar som ingår i kyrkogårdsmuren rengjordes.	GF
1993	Orgeln restaurerades av T. Svenske.	GF
1994	Belysningen kompletterades.	GF
1995?	Ett antal textilier stals och skadades vid ett inbrott i kyrkan. (återfanns senare).	GF
1995	Minneslunden invigdes.	TG
1997-98	19 st. gravhällar, 3 runstenar samt en gravvård konserverades av Stenkultur i Stockholm AB, varefter de uppställdes under två nya skyddstak S om kyrkogården.	GF, TG
2002	Muralmålningen från 1988-89 föreställande jungfru Maria renoverades av konstnärinnan, Marianne Korsman-Ullman-	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
----	-------------------	------

	Ullman.	
2006	Kyrkogårdsmurarna, både kring den gamla och den nya kyrkogården, lades om delvis.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
BH	Byggnadshyttan på Gotland 2005-2006, årsskrift, 2007.
Brunius	Brunius, C. G., Gotlands konsthistoria, del 3, 1866.
GF	Gotlands fornsals arkiv, 2008-06-24.
GK	Lagerlöf, E., och Svahnström, G., Gotlands kyrkor. En vägledning, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., och Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
Inskr.	inskrift i kyrkan
Kh	kyrkoherde
KI	1830 års inventering.
Muntl.	Muntlig uppgift från församlingen.
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
Strelow	Strelow H. Nilssøn, Cronica Guthilandorum, 1633.
t.	tidigt.
TG	Gislestam, T., Öja kyrka, 1998.
ÖA	Cedergren, A., Öja – anteckningar ur en sockens historia, 1981.
ÖK	Lagerlöf, E., Öja kyrka en vägledning, 1968.

